

ZÁPAS ČESKÝCH EVANGELÍKŮ O RODINU A MANŽELSTVÍ

Skutečný ekumenický dialog předpokládá také intenzivní sdílení vzájemných zápasů o realizaci evangelia v nejrůznějších sférách života. Jednou z nejzávažnějších životních sfér je bezesporu rodina a manželství. Jak naši bratři evangelíci řeší problémy kolem manželství a rodiny, kde jsou shodné momenty a kde se liší od dosavadních katolických stanovisek? Pokusíme se to alespoň náznakově vymezit na základě více méně reprezentativního textu: Křesťanské manželství a rodina v dnešní době, Praha 1977 a pracovní studie komise synodní rady pro otázky manželství a rodiny v dnešní době, kterou projednával 19. synod Českobratrské církve evangelické (1975). Tato pracovní studie je především cenná, neboť se na jejím vypracování podílel tým farářů, teologů i jiných odborníků.

První kapitola studie Křesťanská rodina v moderní společnosti vykresluje *složitost situace*, do které se dnes rodina dostala. Jádrem této složitosti je fakt, že „my lidé této doby, jsme ochotni méně dávat a obětovat se pro druhého, ale chceme více přijímat a užívat“ (1.1) a že se stáváme otroky techniky či sebe samých. Problémů nejsou ušetřeny samozřejmě ani křesťanské rodiny: „Lišíme se od ostatních lidí někdy jen tím, že pouze tušíme obrysy lepších vztahů v rodině, mezi mužem a ženou a že jsme si více vědomi své slabosti a obtížnosti našich denních zápasů... Jsme si také vědomi toho, že manželství a rodina jsou prostředkem uskutečňování Božího povolání lásky člověka k člověku“ (1.2). Klíčem je biblická zvěst o člověku, který je vždy schopen všeho – dobrého i zlého. Cestu k dosažení lepšího rodinného života vidí autoři studie ve čtyřech základních okruzích otázek: „V opravdovém úsilí o poslušný život na základě evangelia, v hlubší přípravě k manželství a rodičovství, v závažnějším a věrnějším společném životě manželů a v odpovědnějších vztazích rodičů a dětí v rodině“ (1.4). Musíme také vědět, že o hledání orientace usilujeme nejen my věřící, ale i nevěřící. Člověk musí ovládnout především sebe, aby byl schopen řešit lidské vztahy.

Druhá kapitola podává ve zkratce základní linie *protestantské antropologie*, která vychází z dialektické pozice člověka v bibli: na jedné straně je o málo menší než anděl a na straně druhé je závan větru. Základním biblickým místem, odhalujícím tajemství člověka a jeho určení je Gn 1,27: jsme stvořeni „k obrazu Božímu“. „Biblické pojetí člověka je tvořivé a dynamické: určuje ráz celého života, tedy i života v manželství a rodině“ (2.3). Bible také člověka vymezuje, nepatří sám sobě, je Boží stvoření, je Bohu odpovědný. Člověk je vymezen také svou smrtí. Déle se „v bibli ani na okamžik nezapomíná, že člověk není sám o sobě dobrý. Všichni lidé bez výjimky jsou lidé hříšní. Život s nimi nemusí být vždy peklo, ale nikdy to není ráj“ (2.6). Avšak bible hledí na člověka v perspektivě Boží lásky. Zvláštní Boží zájem o člověka se projevil v tom, že „Bůh poslal Syna svého“ a že v Kristu je nám přiznáno „právo synů“. „Kristovy činy, jeho narození, smrt na kříži a zmrtvýchvstání, jsou rozhodujícím důvodem pro úctu k člověku“ (2.8). Mezi mužem a ženou, kteří jsou stvořeni jeden pro druhého, platí přikázání lásky. Znakem opravdové lásky je vzájemné odevzdání, nikoli panování jednoho nad druhým (2.10). To platí i o vztazích v rodině a také mezi rodiči a dětmi. „Žádný člověk nemůže podle svých potřeb a zájmů disponovat jiným člověkem“ (2.11). Vzájemná odpovědnost vede k tomu, abychom se nevymlouvali na svou nedokonalost a hříšnost, ale abychom stále bděli

nad svým sklonem ke zlému a ustavičně jej přemáhali. Všichni jsou pozváni k takové lásce, která je v Kristu.

Třetí kapitola dokumentu je obširná a podrobně sleduje různé fáze *přípravy k manželství a rodičovství*. Výchovný proces je oboustranný, rodiče vychovávají děti, děti vychovávají rodiče. Výchova začíná očekáváním dítěte jakožto Božího daru. „Výchova k manželství má probíhat od raného dětství, hlavně příkladem života obou rodičů a jejich vzájemných vztahů“. Již v období her „na tatínka a na maminku“ se začínají vytvářet ideály budoucích partneru... Vztahy k lidem vycházejí nejdříve z prožívání vzájemných vztahů rodičů a dětí“ (3.3). Formující vliv na děti mají i vztahy rodičů k prarodičům. Mohou to být vztahy kritické, ale nesmí tu scházet respekt, vděčnost, tolerance ap. Vztahy k lidem jakožto bližním formují i vzájemné sourozenecké vztahy v rodině.

V pozdějším období patří k výchovné formaci rozhovory o zkušenostech, kultuře, ale i o samotném rodinném životě a manželství. Nejdůležitějším faktorem je však existence a příklad dobré rodiny, ve které dítě vyrůstá.

Samostatnou kapitolou je otázka *volby partnera*. Jistě příležitosti jsou všude. Pro věřícího však určitou roli hraje věřící prostředí, ze kterého by si mohl partnera zvolit. „Známosti v tomto prostředí navázané nejsou automaticky zárukou pro pozdější dobré manželství, ale dávají větší naději“ (3.14). Samozřejmě v uvažování o volbě partnera nesmí převládat ukvapenost a nesmí zmizet odpovědnost. Je nutné být vždy poctivý, „hrát poctivou hru“, říkat si vzájemně pravdu, netajit ani své náboženské přesvědčení. Nikdy v tomto období hledání a navazování nemá scházet zdrženlivost.

Sexuální stránka hraje svou roli, ale nemá převládat, je nutné, aby se oba mladí lidé dobře vzájemně poznali – povahově, názorově atd. Je nedobré tajit své nedostatky, tím se jen zvyšuje riziko. Nemají před sebou tajit problémy svých rodin. Nermalou roli v bezprostřední přípravě na manželství hraje společné plánování budoucnosti, neboť se tím více upevňuje pocit vzájemné odpovědnosti, která drží manžely v „neplánovaných“ těžkostech a krizích.

Na sexuální život před manželstvím přináší studie několik zajímavých pohledů. Pohlavní styk nepatří automaticky do přirozených potřeb jako je hlad, žízeň ap. Jde o „projev života, který musí být ovládnán“ (3.36). Sexuální výchova musí být zaměřena na odpovědný přístup: „Sexuální styk je skutečným projevem lásky jen tehdy, probíhá-li v odpovědném vztahu dvou plně dospělých lidí schopných přijmout a nést důsledky svého jednání“ (3.38); nejde jen o možné otěhotnění, ale o celý duševní život, který sex ovlivňuje. „Zodpovědní vychovatelé a lékaři (sexuologové, psychiatři), sociologové a psychologové se staví proti nezralému předmanželskému sexuálnímu životu proto, že narušuje odpovědné vztahy mezi lidmi, ničí jejich plnost, krásu a harmonii a předčasně je přetěžuje životními nároky, pro něž dává podmínky až zodpovědný manželský vztah. Erotické a sexuální sblížování muže a ženy může zdravě postupovat jen tak rychle, jak postupuje jejich povahové, rozumové a citové zrání a sblížování směřující k manželské výlučnosti v jejich vzájemném postoji. Jsme přesvědčeni, že ze všech těchto důvodů je sexuální styk přirozeným projevem lásky mezi partnery až v manželství“ (3.40,41). Dokument výslovně odmítá různé

„svépomoci při získávání zkušeností“ a tzv. „manželství na zkoušku“, neboť toto vše narušuje mravní integritu a osobnost člověka.

Samostatnou kapitolou v přípravě na manželství jsou přání rodičů. Je však nutno jasně uslyšet, že „do vztahu dvou mladých lidí nemá rušivě zasahovat ani užší, tím méně širší rodina“ (3.44). Rodiče případně ostatní se mohou vyjádřit, zásadně si však musí uvědomit, že nemohou zabraňovat, neboť takovýmto postojem by rodiče „brali na sebe zodpovědnost, kterou by nikdy nemohli před svým dítětem unést“ (3.45).

Těžkou otázkou jsou i sňatky vynucené otěhotněním. Pokud je to tak, že by sňatek bez tohoto otěhotnění asi těžko vznikl, je pravděpodobné, že vynucení nedobrovolného manželství v sobě již nese zárodek budoucího rozpadu: „Podle našeho názoru je správnější v takovýchto případech – pokud není zřejmé, že by uzavřené manželství mohlo dobře prosperovat, netrvat na uzavření sňatku“. Riziko, které s sebou nese fakt svobodné matky, je v tomto případě menší než riziko pozdějšího rozpadu manželství po nuceném sňatku. Situace svobodné matky by neměla být pro nikoho, tedy ani pro sbor příležitostí k odsuzování nebo zatracování, nýbrž naopak by měla vést „ke snaze maximálně pomoci matce a zvláště jejímu dítěti. I tito lidé ‚kolem‘ nesou totiž část odpovědnosti za nedostatečnou přípravu mladého člověka v období jeho dospívání. Zvláště pro každého křesťana platí povinnost pomáhat především těm lidem, kteří pomoci nejvíce potřebují“ (3.46).

Některé mladé popřípadě i starší ženy, kterým se buď nepodařilo vstoupit do manželství nebo které manželství uzavřít vůbec nechtějí, ale přesto touží po vlastním dítěti. Obecně lze tuto touhu pochopit a respektovat, není-li ovšem projevem zvláštního sobectví, romantismu nebo falešného hrdinství, a jejich snaze mít vlastní dítě nelze v podstatě zabránit. Ovšem takové rozhodnutí je vždy rozhodnutím k velmi těžké odpovědnosti, otec bude dítěti vždy scházet. Proto „podle našeho názoru je správnější před takovýmto rozhodnutím spíše varovat než s tím souhlasit“ (3.47).

Z biblické zvěsti nutnost manželství nevyplývá, a to je základem pochopení těch, kteří z jakýchkoli příčin zůstali sami. „Člověk sice byl stvořen pro společenství, ale svůj život může uskutečňovat ve společenství i mimo vlastní rodinu (v širší rodině, ve společenství sboru aj.)“ (3.48).

Čtvrtá kapitola analyzuje *společný život* manželů a faktory, které vedou ke krizové situaci (např. zeslabení návaznosti na rodinné tradice, vynucené denní dlouhodobé oddělení manželů od sebe i od dětí v důsledku pracovní činnosti – to vše zeslabuje rodinný charakter společenství). Ohroženo je dnes už od samého počátku manželství i věrnost.

V několika paragrafech dokument rozebírá základní fáze manželství z hlediska rodiny (reparentální, parentální a postparentální fáze). Každá z nich má svá specifika, která mohou vést k větší plnosti vzájemných vztahů, ale také svá úskalí, na nichž lze ztroskotat.

Žádné manželství se neobejde bez *konfliktů*, které mají různorodé a nesčetné příčiny. Ke konfliktům lze přistupovat dvojím způsobem: buď se spoluprací, respektem, tolerancí, to je: cele se otevřít druhému v lásce, která nehledá své; anebo soustředěním se na svůj vlastní zájem, takže je odsunuto přikázání lásky k bližnímu, odtud pak soupeření, kde není dost snahy druhé chápat. „I zde platí, že bezohledná

sebeláska je pro manželství do určité míry „sebevraždou“ (4.24). Pro vyhocené formy manželských konfliktů by mělo platit: „Snadnější je jim předcházet, nežli je ve vyhocené formě řešit“ (4.27). Takovéto předcházení je ovocem denní snahy o smíření v malých věcech.

Tam, kde dojde k *rozvratu*, je nutné si uvědomit, že by to nemělo být na základě malicherností. „Ale jsou i situace jiné. Trvalý alkoholismus bez zřejmé snahy o nápravu nebo nevěra jednoho z manželů, zvláště je-li opakovaná, či trvalý nezáměr o rodinu a děti, případně odchod jednoho z manželů z rodiny – to jsou tak závažné důvody, že zde nelze stroze trvat na nerozlučitelnosti manželství. V případech, kdy osobnost a důstojnost druhého manžela je v pravém smyslu pošlapána, je podle našeho shodného názoru lepší rozvod nežli život v trvalém rozvratu“ (4.28). (Pozn. – Českobratrská církev evangelická povoluje manželství rozvedených, i když s odkazem k pokání: „Není-li tedy z křesťanského hlediska zásadních námitek proti uzavření druhého sňatku rozloučených, není ani zásadního důvodu, proč by pobožnost při druhém sňatku měla být odpírána. Není vyloučeno, že právě teď se může stát pomocí. Především ovšem záleží na tom, aby taková pobožnost byla tím, čím být má: nejen církevním úkonem, ale opravdovým zastavením před Bohem, před jeho soudem i zaslíbením“ (Š. Šoltéz, Kristus a rodina, Kalich 1970, 85n).

Při konfliktech je nejčastěji zavinění společné. V jádru řešení manželských konfliktů musí vždy být ochota k odpuštění, stále hledání jednoty, k tomu ke všemu právě víra a Boží milost dávají velkou pomoc a sílu.

Při pohledu na sexuální život v manželství autoři studie připomínají, že ani v manželství není dovoleno vše (4.33). Kritériem je i zde skutečná láska a respekt k osobnosti druhého. Čeští evangelíci připouštějí používání antikoncepčních prostředků, bez rozlišování na přirozené a nepřirozené. Vědí však i o druhé straně této mince: „Někdy však může vést relativně spolehlivá antikoncepce ke snížení vážnosti v sexuálních vztazích mezi manželi, omezuje je pouze na tělesný styk bez odpovídajícího uspokojení partnera po citové a psychické stránce; zde vzniká řada poruch duševní i tělesné povahy“ (4.36). Je také nutná vzájemná otevřenost v těchto věcech, aby se dohodli o tom, co vše je mezi nimi dovoleno, aby nikdy nemohlo dojít ke snížení důstojnosti druhého člověka (z jedné strany třeba nechtěnému, z druhé strany trpně přijímanému). Obecné zásady tolerance a svobodného přizpůsobení platí plně i pro tuto oblast“ (4.37).

Křesťanská rodina je určována živým vztahem k Ježíši, životem následování Ježíše: „Opravdové křesťanství musí prolínat všemi lidskými vztahy, a tedy i jednotlivými stránkami vztahu mezi manželi a členy rodiny. Společná víra nedává větší záruky, ale poskytuje více naděje, dává větší vzájemnou důvěru - a samozřejmě také více zavazuje k plnému odpovědnému životu před Bohem i před lidmi“ (4.45). Víra také spoluvytváří „soulad v hierarchii hodnot“.

Pátá kapitola je věnována *rodině a rodičovství*. Rodina a její emoční klima jsou nejdůležitější faktory ve vývoji dětí.

Pokud jde o plánované rodičovství, týká se dnes většiny rodin, tedy i křesťanských. Dítě je však vždy Božím darem a požehnáním a ne jen výrazem lidských přání a rozhodnutí (5.6) Dítě nesmí být až „doplňkem“. Z výchovného

hlediska není dobré, aby křesťanské rodiny zůstávaly u jedináčka, „ale kolik dětí mít, to je věc odpovědného rozhodování obou manželů“ (5.7).

Avšak „právo rozhodovat o mateřství a ovšem otcovství zaniká, jestliže již došlo k otěhotnění, tj. ke vzniku nového života. Jen ve zcela výjimečných případech, výlučně ze závažných zdravotních důvodů, lze připustit umělé přerušení těhotenství. Plánování rodičovství ex post, kdy už byl počat nový život, ať je motivováno jakýmkoli sociálními hledisky, je pro křesťana nepřijatelné, protože znamená zabití živého plodu. Také v křesťanské rodině se může narodit dítě, se kterým se „nepočítalo“. Nikdy by však nemělo zůstat dítětem nechtěným, odmítaným, protože i toto dítě je Boží dar“ (5.9).

Ani manželství bezdětná nemusí bezdětnými zůstat. Je více možností, od pěstounské péče až k osvojení. Takto přijaté dítě nesmí být jen pokrytím neuspokojené potřeby rodičů, ale noví rodiče mají pocítit, že toto dítě potřebuje právě je ke svému životu (5.12).

Další paragrafy jsou věnovány právnímu a sociálnímu osíření dětí, výchově v neúplné rodině, kde vzniká celá řada dalších vážných problémů, ať jde o nezdravou vzájemnou závislost, či bolesti provázející druhý sňatek rodiče. „Potřebují-li mnohé naše rodiny pomocnou ruku v různých konfliktních a krizových situacích, na něž sami nestačí, platí to především pro neúplné rodiny s dětmi. Právní a společenská pomoc představuje často jen zlomek toho, jak je možné pomoci dobrými lidskými vztahy takovým osamělým rodičům a zvláště dětem“ (5.18).

Dospívání dětí v rodině je další téma. Jsou tu vylíčeny základní zákonitosti vývoje, novost vytvářejících se vztahů i nutnost pružného přizpůsobování se vývojovým etapám dítěte, přičemž morální autorita rodičů „je to nejcenější, čeho je možno ve vztahu dospívajících dětí a rodičů dosáhnout“ (5.30).

Celý komplex otázek vyvolává i soužití tří generací, zejména tam, kde je nutnost takového soužití v jednom bytě. „Naproti tomu možnost odděleného bydlení, i při častých kontaktech dovoluje udržení dobrých osobních vztahů bez zatěžujících konfliktů a stresů. Je také významnou zábranou před častým zasahováním prarodičů do rodinných záležitostí dospělých dětí“ (5.33).

Jiná je otázka „odkládání“ starých prarodičů do domova důchodců. Nemělo by k tomu docházet, snad jen z krajní nutnosti, ale ani pak nesmí přestat intenzivní písemné a osobní styky. Způsob zacházení s prarodiči může být pro mladou rodičovskou generaci předobrazem toho, jak bude nakládáno s nimi. V křesťanských rodinách by se neměly generační problémy řešit „na úkor“, ale ve vzájemném chápání a odpouštění.

Závěrečná šestá kapitola je věnována *vztahu rodiny a církve*. Manželství je kromě přirozených složek „formováno Kristovým evangeliem a jeho Duchem jako zcela konkrétní a velice úzce spjaté společenství víry, lásky a naděje“ (6.1). Je „základní jednotkou církve, lze o něm mluvit přímo jako o církvi“. Zaslíbení „kde jsou dva nebo tři...“ se vztahuje také na manželství. Evangelium proměňuje vztahy mezi manželi k obrazu vztahu a společenství mezi Kristem a jeho církví. To však rodinu neuzavírá, ale naopak otevírá širšímu společenství církve. Křesťanští manželé nemohou žít bez zvěstí Božího slova a bez modlitby. „Právě v poslušnosti Slova a modlitebním

zápase se rodina stává křesťanskou. V této souvislosti mají zvláštní význam pro vnitřní růst křesťanské rodiny svátosti...“ (6.7). Dokument pozitivně hovoří o „ekumenickém manželství“, avšak nezastírá ani problematiku smíšených manželství. Tam, kde jen jeden z partnerů je křesťan, jeho následování Krista vnáší do rodinných vztahů svatost a manželství tak posvěcuje. Víra však nesmí být příležitostí k nadřazenosti nad věřícím partnerem: „Věřit v Krista znamená vidět především vlastní chyby a pokorně se nad nimi trápit, nedostatky druhého však odpuštěním přikrývat“ (6.11).

Tento průřez reprezentativním dokumentem Českobratrské církve evangelické o manželské problematice se pokusil o vystižení upřímného zápasu o věrnost Kristovu evangeliu, který čeští evangelíci podstupují. V některých bodech se naše řešení zcela nekryjí (otázka rozvodů, interrupce, antikoncepce, záměrného mateřství svobodných), avšak zápas a tíže odpovědnosti před Bohem i církví jsou stejně náročné. Poučné na dokumentu je, že nezůstává jen u sporných bodů, ale snaží se problematiku řešit v celé šíři. Nejde přece jen o detailní otázky, ale o celek lidského života před Bohem a o věrnost evangeliu Kristova. Také ten fakt, že se podařilo zainteresovat do práce na dokumentu i odborníky laiky z různých oblastí – což je v této církvi běžné – a že se upřímně a poctivě pracovalo i v těchto letech, je pro českou katolickou scénu dosti poučné – a výzva.

— k —

Svatý Jeroným ve spise proti Jovinianovi není práv stavu manželskému a ve snaze obhájit hodnoty panenství se dává strhnout svým polemickým temperamentem a vytrhuje ze souvislosti jednotlivé výroky svatého Pavla, aby podal důkaz, že panenství převyšuje manželství. Ani Methodiovo Symposion desíti panen ani Řehoře Naziánského Hymnus panenství, jež dobře znal, nebyly s to, aby opravily jeho jednostranný názor. I ti řečtí světci nadšeně hájí přednost panenství, ale ne na úkor manželství.

Methodios je klade skvělým přirovnáním „krása a velikost měsíce nezhasí světla hvězd“ vedle sebe a Řehoř opěvuje manželství jako semeniště civilizace, kultury a umění, jako zřízení umocňující život, umenšující bolest, zušlechťující vztahy mezi lidmi. Úzkost o děti učí soucítu, zjemňuje srdce a vede člověka k Bohu.

Poměr manželství a panenství lze vyjádřit tak, že panenství má přednost proto, že je to neprostřední oddanost duše Bohu. V manželství slouží člověk Bohu též, je dokonce spolupracovníkem na božském tvůrčím díle, ale prostřednictvím lásky manželské a rodičovské. Lze tedy říci, že sice ideál panenství má přednost před ideálem manželství, ale je jisté, že mravní oběti a zásluhy života manželského in concreto mohou převyšovat oběti a zásluhy panenství, takže v řádu činnosti, skutečného života a žité mravnosti, může být manželství bud rovnocenné panenství nebo je i převyšovat.

Dominik Pecka, Člověk, II, 336

Ve velké části naší společnosti stále ještě existují četné formy ponižující deformace, jež těžce urážejí některé skupiny žen, např. vdané bezdětné ženy, vdovy, odloučeně žijící, rozvedené, svobodné matky.

Jan Pavel II., Familiaris consortio, 24